

BoJämt

I samarbete med RTK, KSL och Stockholms stad

Stockholm - en region för likar och olikar?

Minnesanteckningar från workshop den 17 maj 2006

Plats: färgfabriken, Stora salen

Innehållsförteckning

INLEDNING	3
SAMMANFATTNING	3
KOMMUNALA GRÄNSER	3
BEBYGGELSESTRUKTURER	3
KOMMUNIKATIONER	4
BOSTÄDER.....	4
MEDBORGARINFLYTANDE OCH SAMHÄLLSANSVAR	4
MINNESANTECKNINGAR FRÅN GRUPP 1	4
BOENDEPLANERING.....	5
BOSTADSOMRÅDE	6
SERVICE	6
JÄMSTÄLLDHET INOM BOSTADSSEKTORN	7
SLUTSATSER.....	8
MINNESANTECKNINGAR FRÅN GRUPP 2	8
GRUNDLÄGGANDE FRÅGOR, BEGREPP OCH DEFINITIONER	8
PROBLEM OCH MÖJLIGA LÖSNINGAR	9
SEGREGATION	10
SERVICE OCH KOMMUNIKATIONER	10
MÖJLIGA STYRMEDEL	11
JÄMSTÄLLDHET OCH MÅNGFALD.....	11
TEKNISKA INSTRUMENT OCH IDÉER.....	12
POLITIK PÅ RIKSNIVÅ	12
MINNESANTECKNINGAR FRÅN GRUPP 3	12
BOENDESTRUKTURER.....	13
BOSTADSMARKNADEN OCH BOENDEPLANERINGEN	13
LOKALA KRAFTER	14
VISIONER.....	15
IDENTIFIERADE KÄPPHÄSTAR	15
SLUTDISKUSSION	15
GRUPP 1	15
GRUPP 2	16
GRUPP 3	17

Inledning

Workshop 1 genomfördes den 17 maj 2006 på Färgfabriken i Stockholm. Boendeforskare, samhällsplanerare och frivillig- och intresseorganisationer var representerade.

Syftet med workshopen var att lyfta frågor, möjligheter, behov och problem inom området jämställdhet, mångfald och boendeplanering - utifrån ett **regionalt perspektiv**. Resultaten från workshopen, tillsammans med resultat från övriga workshops i analysfasen, kommer att ligga till grund för prioriteringar i genomförandefasen.

Workshopen inleddes med en introduktion av Christian Dymén, projektledare BoJämt, Tommy Hedlund, Färgfabriken, och Joakim Granit, Färgfabriken. Därefter tog Ylva Larsson från Kvinnors Byggforum vid med en inspirerande presentation om ämnet jämställdhet på regional nivå. Gruppdiskussionerna inleddes med en kortfilm där medborgare i Stockholmsregionen intervjuats om jämställdhet på regional nivå. Gruppdiskussionerna genomfördes i tre grupper där följande frågeställningar diskuterades:

Vad innebär jämställdhet och mångfald i fysisk planering, speciellt boendeplanering?

Om jämställdheten och mångfalden ska öka i Stockholmsregionen, vilka nya möjligheter och behov bör uppmärksammas i följande avseenden:

- bostäder
- infrastruktur
- offentliga rummet
- arbete
- service/handel
- vård/omsorg

Nedan följer en rapportering av samtliga gruppdiskussioner. Diskussionerna var relativt fria, vilket innebär att ovanstående frågeställningar endast var vägledande.

Sammanfattning

Diskussionerna under workshopen kretsade kring ett antal huvudämnen: kommunala gränser, bebyggelsestrukturer, kommunikationer, bostäder samt medborgarinflytande och samhällsansvar. Dessa presenteras i följande sammanfattning.

Kommunala gränser

Flera diskussioner under workshopen kretsade kring de kommunala administrativa gränserna och deras inverkan på det regionala samarbetet – och därmed jämställdhets- och mångfaldsintegreringen. Att de administrativa gränserna i många fall utgör problem och hinder för människor i deras vardagsliv - i form av konkurrens och bristande samarbete - framfördes. Gränser mellan kommuner behöver luckras upp, där kommunövergripande planeringssamarbete och ett regionalt helhetsgrepp premieras.

Bebyggelsestrukturer

Problem och hinder för människor i sin vardag kan även förstärkas av regionens fysiska struktur, som i vissa fall leder till isolering – i form av barriärer - mellan stadsdelar. Detta

beror dels på grund av regionens radiella struktur - där infrastrukturen framförallt löper mot Stockholms innerstad; dels på grund av regionens gröna kilar som löper från Stockholms centrala delar ut mot de mer perifera delarna. Dessa strukturer kan försvåra tillgängligheten i regionen. Det poängterades också att respekten för de gröna kilarna i vissa fall är för stor. Utifrån gruppdiskussionerna konstaterades att den fysiska planeringen bör ge utrymme för alternativ markanvändning – en flexibel anpassning för framtiden. När det gäller fysisk planering lyftes vikten av att skapa visioner samt att definiera vem som skapat dem och till vilken målgrupp. Det handlar om att tydliggöra parter ansvar för kostnader och andra åtaganden. Det handlar också, som tidigare nämnts, om att bättre samarbeta över kommungränserna och att även till viss grad lösa upp gränserna inom vissa områden. Deltagarna framförde vikten av att våga släppa de strukturer som idag finns. Det kan handla om att integrera arbete och service samt att erbjudas möjlighet att arbeta på distans. Att plan- och bygglagen ger mer ansvar än motsvarande resurser framfördes också.

Kommunikationer

Goda kommunikationsstrukturer är viktiga faktorer för en hållbar utveckling. Vidare belystes regionförstoringens bieffekter, där långa restider allt mer äter upp vår dyrbara tid. Det poängterades även att fördelarna med en regionförstoring framförallt tillfaller män – där bilberoende miljöer kan upplevas som kvinnofällor. Det är nödvändigt att boendet ger tillgång till övriga samhället.

Bostäder

Några deltagare poängterade att det idag förekommer ”bostadsapartheid” i regionen. Människor med invandrarbakgrund har, i många fall, svårt att välja bostadsområde. I detta avseende framfördes även att boende i så kallade utsatta områden inte längre vill bli särbehandlade. Människor måste ges resurser att själva förbättra sin situation. Att tillgodose mångfald och ett brett utbud av bostäder ansågs viktigt. Det handlar om att integrera dyra och billiga bostäder för att uppnå friheten att själv välja stadsdel. Människors skilda behov måste kunna tillgodoses.

Medborgarinflytande och samhällsansvar

Utifrån diskussionerna konstaterades att det kollektiva och politiska ansvaret för byggande idag är borta. Politiker tar inget ansvar längre i ett samhälle där storföretagen styr. Deltagare framförde även att bostadspolitikerna i dess nuvarande form är exkluderande för många grupper. Medborgare måste ges plats i planeringsprocessen, tillika tilldelas resurser att själva förändra sin vardag.

Minnesanteckningar från grupp 1

Hassan Hosseini Kaladhji, Mångkulturellt centrum

Linn Derefeldt, Jagvillhabostadnu

Ragnar Malmberg, RTK

Ylva Larsson, Kvinnors Byggforum

Mia Forsberg, Huddinge kommun

Henrik Weston, Länsstyrelsen

Sara Nordenskjöld, Länsstyrelsen

Boendeplanering

”Vilka aspekter är särskilt viktiga att beakta när boendeplanering diskuteras?” **Ragnar Malmborg** inleder med att lyfta denna fråga. **Linn Derfeldt** anser att kollektiva färdmedel måste fungera eftersom alla inte har råd att åka bil. Enhetstaxa är bra men viktigare är att områden binds ihop på ett bra sätt.

Ylva Larsson poängterar att vi i Stockholm bygger ut oss från centrum istället för att binda ihop centrum och bostadsområden med en god kommunikationsstruktur. Turtäthet och enhetstaxa är viktiga faktorer. Man måste släppa innerstaden som ensamt ”kraftfält”.

Mia Forsberg hävdar att det bästa vore att integrera arbete och bostad. ” Kan man ha kärnor där vi kan förse allas olika behov? Ultimatum är att ha max 15 minuter till allt, vilket talar för kärnan.” Forsberg frågar om det är möjligt att ha 15 minuter till allt?

Malmborg argumenterar att det trots allt är väldigt få som har sin arbetsplats inne i centrum. Runt Sergels Torg finns det väldigt få bostäder, men i övriga delar av staden är de många. Trenden är inte alls att staden enbart består av kontor. Tendensen är snarare att företag etablerar sig utanför centrum. Det innebär att vi måste ha en bra kollektivtrafik.

Larsson hävdar att det idag förutsätts att vuxna är en tillgång, vi är inte stationära i lokalsamhället. Forsberg gör gällande att vi samtidigt flyttar allt mindre. Kärnor underlättar och minskar flyttbehovet.

Larsson poängterar att man är sårbar med småbarn. Hur klaras detta?

Forsberg framhåller att arbetsgivarna måste bli mer flexibla samt att det måste finnas möjlighet att arbeta hemifrån. Larsson menar att det är bra att vi bygger utåt. ”Men när vi byter jobb flyttar vi inte och hur hanterar vi det?” **Henrik Weston** menar att många företag flyttar inom området, just för att många inte söker jobb utanför sitt område och då inte heller skulle flytta med om företaget flyttade till en annan kommun. ”Flyttningsbenägenheten är liten men kommer det i framtiden att se ut som det gör idag? Vi kommer att bli tvungna att flytta på oss” hävdar Larsson. Weston påpekar att Stockholm har en stor arbetsmarknad där långa resor ofta beror på attraktiva jobb.

Larsson frågar sig hur många som tvingas jobba 75% för att kunna resa till jobbet? Det handlar framförallt om kvinnor hävdar Larsson. ”Männen tar i större utsträckning nytta av regionförstoringen och pendlar.” säger Forsberg. Malmborg påpekar att det är också skillnad i yrkesval. Kvinnor jobbar i större utsträckning inom sjukvård och barnomsorg och dessa jobb är lättare att hitta lokalt.

Larsson frågar gruppen vad pendlingen i Mälardalsregionen innebär ur näringssynpunkt?

Weston påpekar att energimyndigheten i Eskilstuna låter de anställda räkna den tid de arbetar på tåget.

”Drömmen om det egna huset gör att folk flyttar utåt. Men hur mycket hinner man vara hemma?” frågar sig gruppen. Larsson vidhåller att nyexploateringar för låghusbyggen är dyra. Forsberg menar att kommunerna har snarare som strategi att förtäta. Ingen vill bygga helt nya områden. Larsson menar att drömmen om huset är dyrt att förverkliga och kräver ofta två bilar. Många köper hus långt utanför stan för att ha råd. Även om man köper huset är det sällan att båda småbarnsföräldrar jobbar heltid. Detta innebär att staten får in mindre skatt, och som deltidsarbetande blir pensionen mindre. Det är viktigt att se till helheten när vi planerar. Malmborg vidhåller att ur ett 50-årsperspektiv blir det fler och fler som arbetar mer och mer. Om det finns barnfamiljer där någon jobbar deltid, är det verkligen ett samhällsplaneringsproblem? Larsson menar att man är tvingad att jobba deltid då restiden till jobbet kan vara mycket lång. Forsberg vill att planeringen utgår från förtätning inom kommunen. Regionförstoringen går inte att planera, där är det företag och hushåll som väljer. Men reser vi verkligen längre i tid räknat idag? Är det inte så att vi idag kommer längre på en

timme? Restiden gör att vi knappt hinner vara hemma. Samhällsansvaret för byggandet politiskt och kollektivt är borta säger Larsson. Forsberg undrar hur vi ska hantera regionförstoringen. Larsson menar att det idag är svårt att röra dig mellan kärnor.

Bostadsområde

Malmberg lyfter frågan: ”Är det viktigt var man bor?”

Derefeldt framhåller att hon representerar unga – vilka ofta har dålig ekonomi, dålig tillgång till bil och ofta jobbar sent inom serviceyrken. Det behövs fler bostäder men också bra kommunikationer och trygghet. Det viktiga är inte var bostäder ligger.

Malmberg vidhåller att det behövs ett brett utbud av bostäder överallt. Weston påpekar att personer som är uppväxta exempelvis i Jordbro, väljer troligen att bo kvar, även i vuxen ålder. Alternativet är att man flyttar till stan. Som nyinflyttad till regionen är det snarare tillfällighet och pengar som styr. Larsson framför att släktband även påverkar var man flyttar. **Hassan Hosseini Kaladhji** vidhåller att släktband ofta är mycket viktiga för personer som invandrat till Sverige från landsbygd. Man vill bo i släktingarnas bostadsort. För högutbildade är det snarare viktigt att bo centralt. Dock har många invandrare ingen valmöjlighet, de placeras på ett fåtal ställen. Exempelvis bor många arbetskraftsinvandrare i Fittja, och i Husby bor många flyktingar. De som lyckas köper hus och flyttar därifrån.

Larsson poängterar att när vi talar om integration glömmar vi ofta bort hur vi själva betar oss. Svenskar som bor utomlands lever ofta i gated communities, där barnen går i svenska skolan. ”I Sverige är citykärnan etniskt rensad. Man har en etnicitet och bakgrund och söker trygghet i att bo tillsammans med de sina, är det så konstigt? Däremot kan man bli låst av ekonomiska skäl.”

Kaladhji hävdar att många invandrare skulle ha det lättare genom att bo tillsammans, men pga dåliga förutsättningar i ”dåliga” områden gör att de ofta flyttar. Det sker en sorts sortering där resursstarka flyttar ut och resurssvaga blir kvar. Detta leder i sin tur till ännu sämre förutsättningar. Det finns dock undantag, naturligtvis finns det folk som trivs också.

Sara Nordenskjöld ställer frågan: ”I vilken ände börjar man?” Larsson menar att det är viktigt att få härska över sin miljö. ”Vi sänker miljöerna på det sätt vi pratar om dem.” Vidare poängterar Larsson att ”... unga och äldre ofta har sämre ekonomi; ska vi bygga i Bro bara för att det är billigare där och för att det inte krävs lika fina bostäder där?” Kaladhji framhåller att bostadspriserna ständigt går upp. Dock har det sina begränsningar. Människor flyttar till ”billigare” områden vilket innebär att priserna i exempelvis Botkyrka har ökat mer procentuellt än i Nacka de senaste tio åren. Weston menar att de som inte har råd att köpa hus i Täby, köper hus i Vallentuna. I detta avseende framhåller Larsson att yrkeslivet för en familj med barn, där båda jobbar, gör det jobbigt att bo på landet. Antalet barnfamiljer i stan ökar, många bor kvar och andra flyttar in. Svensken släpper kopplingen till det agrara eftersom det är mer praktiskt att bo i stan. Dock menar Kaladhji att det är dyrt att bo i stan. Varför betalar man så mycket? ”Jag tror det handlar om status.” Malmberg accentuerar att bostadsbyggandet snabbare ökar i de yttre delarna av regionen. Dock menar Larsson att människor väljer att bo i stan för att det är mer praktiskt och för att pendling undviks.

Service

Malmberg frågar: Vad kan man göra för att påverka samhällsplanerare?

Weston poängterar att infrastrukturen är viktig och att många faktiskt tycker att det är acceptabelt att ha lång resväg till arbetet. Forsberg hävdar att kommungränserna skulle behöva luckras upp. Det ska vara möjligt att sköta vardagsbestyr oavsett kommun. Det handlar exempelvis om att kunna besöka läkare i den kommun man jobbar i. Att kunna ha sina barn på dagis i den kommun man jobbar men inte bor i, skulle också kunna underlätta. Mer funktionalitet behövs. Larsson vidhåller att externa etableringar av köpcentra kräver att

man har bil. Detta innebär också att det byggs fram en infrastruktur som är dyr. Våra sätt att leva är dyra för infrastrukturplaneringen. Personal som arbetar i köpcentra jobbar ofta sent och måste därför kunna känna sig trygga och ha tillgång till bra kollektivtrafik även sent på kvällen. Weston poängterar att vi har höga krav på stort utbud vilket inte kan finnas i ett litet område. Forsberg menar därför att vi skulle behöva stärka köpcentrum som Kungens Kurva och Sickla kollektivtrafikmässigt. Malmberg undrar om lösningen verkligen är utökad kollektivtrafik? Forsberg påpekar att många inte har råd att handla annars. Vi bör inte utveckla nya köpcentra utan snarare utveckla de som finns. Larsson framhåller att exempelvis tvärbanan serverar ett väldigt svagt segment. ”Det vore bättre att bygga en spiral som i större utsträckning skulle lösa ett behov.” Weston betonar att utökad kollektivtrafik till Nacka och Värmdö där det bor över 100 000 personer är nödvändig.

Jämställdhet inom bostadssektorn

Malmberg ställer frågan: Vad föreslår vi att respektive kommun gör för att främja jämställdheten inom bostadssektorn? Forsberg betonar vikten av att bygga billiga bostäder. Allt behöver inte vara nytt och dyrt. En mångfald av bostäder inom varje kommun behövs samt bra tvärförbindelser mellan kommunerna. Larsson poängterar vikten av att inte tvinga fram en deltidstjänst. Forsberg menar i detta avseende att byggnation måste tillkomma där det finns kollektivtrafik eller möjlighet att bygga det. Malmberg framhåller att det behövs stora grönområden! ”Vi vill olika saker - ha både uteliv och vara ute i naturen. Det är ju olika perioder i livet.” Weston vidhåller att man i Stockholm ska kunna hitta allt, men ändå ha nära till naturen.

Larsson är bekymrad över det gemensamma samhällspolitiska ansvaret: ”Var är det? Politiker godkänner allt vi gör men de tar inget ansvar längre.” Weston påpekar att vi lever i ett kommersiellt samhälle.

Larsson undrar var barn och äldre får utrymme i detta samhälle? ”I Sverige lever vi i folkhemstanken.”...” USA är fascinerande. Där brister det sociala skydds nätet samtidigt som man har större respekt för människor - än vad vi har i Sverige. I USA kan man förlora sitt arbete som börsmäklare på en dag och tvingas jobba på seven-eleven. I Sverige kategoriserar vi folk, och om man jobbar på Pressbyrå är man inget värd. Vi är inlåsta i strukturer.” säger Weston.

Larsson betonar att vi i Sverige förväntar oss att bli omhändertagna. Men det är dyrt att bo i tätortsregionen och det är ojämlikt och ojämställt. Många äldre har inte råd att bo kvar utan tvingas flytta långt utanför stan. Har man rätt att bo kvar i sin region? Om man bor i skärgården till exempel, ska man acceptera att få post enbart några gånger i veckan och att serviceställen som post och bank dras in? Weston framhåller att stormen Gudrun är ett exempel då allt slogs ner. Om man har valt att flytta till landet, har man rätt till samma service? Larsson menar att ansvaret är en planeringsfråga. När Globen byggdes höll Farsta centrum på att gå i konkurs. Weston accentuerar att vi måste prata mer kommunövergripande. Larsson frågar om man kan kräva att kommunerna tar ett större ansvar för att samarbeta sinsemellan? Likaså måste vi arbeta med statusbalansen mellan olika områden, som till exempel Fisksätra och Saltsjöbaden. Hur gör vi det? Kaladhji menar att det i resurssvaga områden borde finnas ännu bättre skolor och bättre service, för att på så sätt kompensera för det dåliga ryktet och stigmatiseringen.

Larsson anser att obalansen måste motverkas och att medierna har ett ansvar i detta. Derefeldt exemplifierar: ”I medierna förklaras brott som begås på Östermalm som individuella problem medan det i förorter förklaras med strukturer.” Larsson framför ett förslag: ”Jag har ett förslag som går ut på att man gör om konferensanläggningarna i stan till gymnasieskolor. Detta skulle kunna bli ett mångkulturellt centrum. Ungdomar från hela länet skulle gå där och läsa det nationella grundutbildningsprogrammet. För påbyggnads- och

specialkurser skulle man fortfarande kunna åka till det lokala gymnasiet. Citykärnan är idag för kommersiell, hur ska vi mötas? Gymnasiet har idag blivit en marknad och jag tror det är mycket vunnit om man går ihop i en stor kunskapsfabrik.

Slutsatser

- Skulle ett utökande av regionkärnorna leda till mindre pendling? Det är en mångfaldsfråga - alla har inte råd med bil. Därför måste också bra kollektivtrafik finnas till köpcentra.
- Kommunövergripande planering: Det handlar om att lösa upp kommungränserna och därmed ha möjlighet att lämna sina barn på dagis vid kommunikationsknutpunkter, och att kunna gå till husläkaren i annan kommun än den man bor i.
- Statusobalansen mellan områden: detta måste diskuteras i planeringen. Det måste jobbas mer med hur stigmatiseringar odlas fram.
- Kommunernas ansvar: Det handlar om tillgänglig detaljhandel, mångfald av bostäder samt bra tvärförbindelser.
- Finns det valfrihet idag? Kan vi bo var vi vill? Är medborgarna kunder i ett samhälle där vi kan välja fritt?

Minnesanteckningar från grupp 2

Alice Bilfeldt Onay, Karma-mångkulturellt Resurscentrum, Tensta

Patrik Pentén, Stadsbyggnadskontoret ytterstaden, Stockholm

Annika von Scheele, Boverket

Inga-Maj Eriksson, Vägverket

Christian Dymén, Länsstyrelsen

Lena Söderholm, Länsstyrelsen

Vidar Glette, arkitekturstuderande praktikant på Färgfabriken

Grundläggande frågor, begrepp och definitioner

Annika von Scheele framhåller problemet med att kvalitetsbedöma och göra lathundar när det gäller boendefrågor. Skrifter och checklistor bör användas som inspiration. Därefter lyfter von Scheele frågan om relationen mellan jämställdhet och mångfald: försvinner jämställdhetsproblematiken när vi tar in mångfaldsfrågorna? Behöver vi lägga till jämställdhetsbegreppet i mångfaldsbegreppet? Kan eller ska dessa områden behandlas gemensamt eller fyller det ett syfte att lyfta fram frågorna var för sig?

Von Scheele frågar sig också hur ”vi som är offentliga” kan stödja en kvalitet som jämställdhet. Hon lyfter fram ett exempel på hur ny teknologi, här en innovativ videoteknik, kan ge möjlighet att arbeta på nya sätt med boendefrågor.

Lena Söderholm önskar lyfta frågan om hur medborgarna ska ges plats i planeringsprocessen. Det är dock svårt att definiera och avgränsa grupper i samhället, vilket gör det svårt att bedöma huruvida alla finns representerade. Frågan är också vem som har rätt att definiera grupperna. **Alice Bilfeldt Onay** håller med om att det är mycket viktigt att beakta boendes och brukares åsikter då man bygger, och att inte besluta över huvudet på människor. Kontakten med brukarna fungerar dåligt idag.

Christian Dymén vill föra in frågan huruvida det finns olika behov för kvinnor och män i den urbana planeringen. I relation till detta vill Dymén också föra fram sina erfarenheter från

arbete i u-länder, där Sveriges "elitfeministiska" satsningar kan upplevas som alltför teoretiska och elitistiska. När de grundläggande behoven inte är tillfredsställda, till exempel då det inte finns vatten, efterlyses ett mer praktiskt jämställdhetsarbete, parallellt med att långsiktiga visioner utarbetas. I ljuset av detta exempel går Dymén in på de grundläggande frågorna: Vad är jämställdhet och mångfald? Finns det ett svar på detta? Vilka är problemen och finns det lösningar på dem?

När det gäller boendeplanering är det viktigt, att hitta grundläggande aspekter på jämställdhet och mångfald inom detta område, samt, att definiera vilka behov som finns. **Lena Söderholm** menar att Bo Jämt har en bredare definition av begreppet "mångfald" då man inser att det inte bara gäller etnicitet. Människor med olika bakgrund har i grunden likartade behov.

Alla håller med om att en diskussion om de grundläggande begreppen och frågorna är viktig. Christian Dymén framhåller att han talar om hela boendesituationen, som allt kring människans vardagsliv, inte enbart frågor om bostäder och deras utformning. Här skjuter Annika von Scheele in att det finns ett pedagogiskt problem med begreppet boende, eftersom det kan betyda skilda saker för olika personer och i olika sammanhang. Lena Söderholm tycker också att "boende" är problematiskt och undrar var de hemlösa kommer in? Var hamnar ungdomar och gamla? Här ser Söderholm ett stort framtida problem.

Inga-Maj Eriksson påpekar att "bostadsområden" också är ett problematiskt och föråldrat begrepp som borde ersättas av diskussioner kring staden och stadsmiljön.

Onay utökar diskussionen om definitionsproblematik till att gälla även begreppet "stadsdel". Som arbetandes i Spånga-Tensta stadsdelsnämnd märker Onay att det är svårt att applicera ett sådant begrepp där, eftersom det är ett stort område med vitt skilda förutsättningar och med en segregerad bostadsmarknad. Här fungerar statistiken förvirrande snarare än belysande eftersom man i statistiken jämnar ut alla klyftor som faktiskt finns, och får fram ett godtagbart medelvärde när det gäller till exempel trångboddhet. Annika von Scheele funderar på om begreppet "stadens by" skulle kunna användas på ett friare sätt än "stadsdel".

Senare i workshopen kommer problemen med områdesindelningen upp igen. Kommungränsen kan ofta utgöra ett hinder för att få saker gjorda, och ibland rivs det på ena sidan gränsen samtidigt som det byggs på den andra. Det blir också bökigt med statistik vid samarbete mellan kommuner. Onay menar att stadsdelsgränserna skapar problem som till exempel konkurrens.

Problem och möjliga lösningar

Lena Söderholm påpekar att Stockholm i huvudsak byggs och även fungerar utmärkt för en välmående medelklass, men att bostadspolitiken är exkluderande för många grupper. Åtskilliga områden är väldigt segregerade, och ofta glöms det bort att de mer välmående också är det.

Gruppen ringar in segregerade områden på stockholmskartan, vilket resulterar i en hel del cirklar. Man identifierar inte bara segregerade "problemområden" utan även områden som är till synes välmående men homogena.

Vidar Glette lyfter problemet med att "rena" bostadsområden inte fungerar, de blir för homogena och ofta för dyra, till exempel Hammarby Sjöstad. Eriksson håller med och framhåller att tillgången på billiga lokaler för näringsverksamhet och service i närområdena är a och o då det gäller att få ett bra serviceutbud i ett område.

Dymén vill gärna tala om att bygga på höjden för att få fler bostäder och bättre kundunderlag för näringsidkare. Von Scheele påpekar här problemen med att få plats med all service med ett alltför koncentrerat boende. När frågan kommer tillbaka senare i diskussionen

finner gruppen att det kan finnas en poäng med att bygga högt i vissa centrumområden, men bland annat Von Scheele vill inte glömma frågan om vem som vinner på detta. **Patrik Pentén** påpekar att fyra våningar oftast är optimalt, men att man i planerna borde ge möjlighet för andra alternativ och inte tvinga fram en typ av byggande. Att förtäta byggandet i staden är positivt, men enbart högre hus är inte hela lösningen. Att tillgodose behov av kollektivtrafik blir extra viktigt när man bygger många bostäder på samma plats.

Eriksson lanserar begreppet ”gemensamma kommunikationer” och ser gärna att dessa ska vara en prioriterad fråga. Eriksson varnar för så kallad spårtaxi som ibland lanseras som en lösning på resandeproblemen, eftersom det inte är ett masskommunikations- medel.

Enligt Dymén finns en jämställdhetsaspekt även när det gäller lokaler och offentliga platser - exempelvis i områden som Tensta och Rinkeby - då de ofta ägs av män samt att det oftast är män som har tillgång till - eller tar plats i - det offentliga rummet. Kvinnorna är oftare hemma i lägenheterna då männen tar över offentligheten. Det byggs fotbollsplaner och parker utefter mäns behov. Här efterlyser Dymén en jämförelse med andra områden, ser det lika ut överallt? Von Scheele påpekar att man i rikare områden, här Mörby Centrum, bygger bort de arbetslösa gubbarna på torget.

Gruppdiskussionen återkommer senare till de konkreta vardagsförutsättningarna för segregation. Enligt Onay syns inte tjejer lika mycket i offentligheten som killar i Tensta, och Spångammorna tar inte sina barn över bron till Tensta för fritidsaktiviteter - avståndet är mentalt snarare än fysiskt - då järnvägen fungerar som en gräns.

Segregation

Är det alltid fel med segregation? Frågan ställs av Söderholm. Folk kanske vill bo med sina likar? Människor med liknande behov och önskningar samlas naturligt. Von Scheele menar att det inte är så bra för barn att endast träffa andra med samma bakgrund. Situationen kan lösas genom att möjliggöra ”småskalig segregation” men ”storskalig integration”, det vill säga att områden i stort blir mer blandade.

Onay påpekar att det verkligen finns problem med segregation, något hon kallar ”bostadsapartheid”. Folk från Tensta pendlar med sina barn in till stan för att de ska få kontakt med svenska barn. Detta tar tid och energi. Det är bra med många språk, men svenskan är väldigt viktig. Det är också svårt att komma loss från Tensta om man vill flytta, både av ekonomiska skäl och på grund av att medborgare med invandrarbakgrund på bostadsförmedlingen bara blir erbjudna lägenheter i så kallade invandrarområden.

Det har funnits regler om vilka som får bo var, till exempel något som kallades ”Järvaregeln”. Söderholm undrar om denna regel och andra liknande fortfarande tillämpas. I dessa regler vägs sådant som klass och etnicitet in så att samhället kan styra vissa grupper till olika bostadsområden. Von Scheele påpekar att denna styrning kan fungera som integration - men gruppen kommer fram till att det finns problem med indelningen av människor i olika grupper.

Service och kommunikationer

Eriksson accentuerar att ”...man måste garantera servicen i närområdet!” Resandet börjar äta allt mer av vår tid i Stockholm. Enligt Söderholm är det ofta kvinnor som får använda sin tid till att resa.

Kvinnor reser mer sällan än män i bil och - de har oftare ansvar för att resa med barnen eller ta hand om äldre släktingar - som inte har fått plats i särskilt boende.

Frågan om stora köpcentra lyfts av Dymén. Dessa behöver ett stort kundunderlag för att hålla nere priserna. Finns det en motsättning mellan billigt och nära? Inga- Maj Eriksson menar att

närköpens varor blir dyrare på grund av logistiken, men att kunderna tjänar tid och får högre livskvalitet genom att ha service nära.

Eriksson har ett konkret förslag som går ut på att minst femtio storköp i stockholmsområdet borde börja med ett system som distribuerar tunga och skrymmande varor ut i bostadsområdena, till medborgare som beställer exempelvis på Internet. Eftersom nödvändiga inköp av förbrukningsvaror avklarats på ett billigt och enkelt sätt, öppnar det för ett större och mer ”kulinariskt” utbud i närområdet. Den lokala servicen vinner på detta och boendet i området blir mer attraktivt, men framför allt sparar människor tid.

Von Scheele påpekar problem med leveranserna, såsom trappor och portkoder.

Eriksson framhåller även att annan service måste komma närmare människorna, såsom hjälp med datorer och annat. Ett system som i till exempel en liten by, där den lokala kiosken fungerar som utlämningsställe för apotek och systembolag eller som postkontor och så vidare, kan tjäna som förebild. Erikssons namnförslag på denna central, som också skulle kunna samordna tidigare nämnda leveranser av tunga varor, är ”kvarternod”. Onays kommentar är att priset ofta inte hänger samman med kvalitet utan med kundunderlaget och andra faktorer.

Möjliga styrmedel

Vilka krav kan då samhället eller kommunen ställa på priser och service när det gäller privata näringsidkare? ”Inga!” hävdar von Scheele, medan Pentén påpekar att det finns möjlighet för samhället att i detaljplaner reglera byggande. Här ser Pentén ett misstag i miljonprogrammet, eftersom det inte planerades för butiker. Detaljplaner måste lägga in möjligheter för diverse service. Von Scheele tycker också att det måste ingås avtal med byggherrar.

Här lanserar Dymén möjligheten till sociala kontrakt. Efter en konsekvensanalys kan kommunen sluta avtal med markägaren, där parterna tilldelas sociala och moraliska åtaganden. Eriksson visar en skrift, ”Storstad – samtal om problem och lösningar”, där det finns en del verktyg att ta till i frågor som dessa.

När det gäller byggande frågar von Scheele: ”Hur kan stat och kommun använda sina styrmedel, och vilka är de?” Det är inte bara lagar och regler som kan förändra, von Scheele påpekar hur viktigt det är med information för att uppnå förändring.

Dymén menar att olika ”checklistesystem” är svåra att tillämpa i praktiken, då de ofta inte känns kopplade till planeringsprocessen. Information måste ut till planerarna, så att viktiga frågor kommer med redan på planeringsstadiet. Här menar Annika von Scheele att problemet ligger i glappet mellan ord och handling.

Jämställdhet och mångfald

Dymén lyfter frågan: ”Vad är viktigt med jämställdhet och mångfald?”

Onay menar att friheten att bosätta sig var man vill utan att klass eller ekonomiska resurser ska vara ett hinder är det viktigaste med jämställdhet och mångfald i boendefrågor. ”Valmöjligheter för alla!”. Onay vill att billiga och dyra bostäder blandas, som gruppen talat om tidigare. Pentén håller med om att spridningen på dyra och billiga bostäder är en viktig fråga.

Här påminner von Scheele att vi också måste se ägarens perspektiv, att någon måste vara beredd att inte vinstmaximera. Att hela tiden säga att ”man” måste vara beredd att ta konsekvenserna och att ”man” måste bygga med ett mångfaldsperspektiv är ett problem. Vem är ”man”? Även om det går att bevisa att det blir både billigare och bättre att till exempel bygga på kvinnors villkor handlar det om att få in dessa tankar i folks medvetande. De som har makten, ofta män, måste läras att det går att bygga värdefullt för andra än den köpstarkaste klassen. Hennes och Mauritz är exempel på ett företag som lyckats genom att rikta sig till en ny grupp.

Dymén återkommer till frågan om vad vi menar med jämställdhet "egentligen". Onay talar igen om frihet och lika rättigheter i boendet. Söderholm understryker att alla människors skilda behov ska tas i beaktande, samt att det är viktigt att bli medveten om den norm som råder idag och inte befästa den genom att uppfylla de behov normen har skapat. Patrik Pentén vill tala om "lika möjligheter" för alla snarare än om frihet.

Dymén frågar: "Bör vi sträva efter att uppfylla behov eller vill vi förändra situationen?" Vidare lyfter Söderholm frågan om vem man planerar för. Konsekvensanalyser kan användas för att belysa detta, genusperspektivet är då viktigt, enligt von Scheele. Dymén anser att problem kan lösas långsiktigt och kortsiktigt parallellt, till exempel möjliggöra för kvinnor att ta plats i samhället nu och i framtiden genom att erbjuda barnpassning vid medborgardialoger. Då kortsiktiga behov tillfredsställs finns utrymme för att delta i långsiktiga dialoger.

Tekniska instrument och idéer

Eriksson har funderat på alla de tunnlar som byggs runt om i länet, och har en idé om att allt spillmaterial från bergen skulle kunna tas tillvara och genom att skapa nya öar för byggande. "Ett nytt Gamla stan" måste vara möjligt även om vatten känns heligt.

Den teknologiska utvecklingen möjliggör enligt Glette bland annat en utlokalisering av verksamheter. Sådant som tidigare har behövt ligga centralt, såsom arkiv, kan nu placeras i princip var som helst när de digitaliseras. Då frigörs områden i staden som kan utnyttjas till bland annat boende. Att utnyttja nya virtuella instrument för att skapa nya rörelsemönster i staden gör enligt von Scheele att den fysiska "platsen" får en ny typ av betydelse. Virtuellt teknik kan användas både för att undersöka staden men också som en del av vardagen i form av nya kommunikationsmedel.

Att utnyttja vattnet mer till gemensamma kommunikationer tar Söderholm upp som en viktig punkt i en stad som Stockholm.

Eriksson framför ett gott exempel från Uppsala, där bekämpning av kontorskomplex med inbyggda restauranger startats, eftersom dessa isolerar och skapar döda områden i staden. Man måste bygga för att skapa rörelse och förutsättningar för möten i närområdet.

Politik på riksnivå

Hur gick det med det nya samhällsbyggnadsdepartementet med Mona Sahlin i spetsen? Har man kunnat utnyttja de stora resurser som tidigare varit öronmärkta för energi och boende för att påverka samhällsplaneringen och miljöarbetet positivt? Har integrationen mellan områdena fungerat? von Scheele påpekar att i alla ingående områden är jämställdhet och mångfald viktiga frågor. Söderholm frågar sig: "kan denna mainstreaming av jämställdhets- och mångfaldsfrågor leda till att ingen riktigt tar ansvaret för att de lyfts fram?"

Eriksson talar om risker med storskaligt byggande, och efterlyser satsningar som de från femtiotalet då privatpersoner fick stöd för att bygga sitt eget hem. Pentén menar att det fungerade bra då, men att det nu är svårare, bland annat på grund av komplicerade regelverk.

Minnesanteckningar från grupp 3

Sara Jalal, Botkyrka ResursCentrum

Lennart Gustafsson, Markkontoret Stockholm

Leif Korkkinen, Hyresgästföreningen i Stockholms län, Rum för Alla

Juliette Wareing, planhandläggare stadsbyggnadskontoret Stockholm

Anna Silver, Länsstyrelsen

Ragnvi Josefsson, Länsstyrelsen

Dennis Kullman, Länsstyrelsen

Lennart Gustafsson inleder diskussionen med att argumentera för, att det bör öppnas upp för ny design på vissa ställen i Stockholm. Det ska finnas möjlighet att dra till med något häftigt. ”Jag tycker att vi borde lämna det fyrkantiga inrutade tänkandet som man står för på stadsbyggnadskontoret, där endast vissa strukturer är accepterade vid byggande i Stockholm.”

Boendestrukturer

Gustafsson och **Sara Jalal** rensar bordet från papper och pekar på kartan:

”Hur kommer det sig att de välbärgade delarna av regionen finns i norr och de fattigare i söder? **Leif Korkinnen** hänvisar till en italiensk kulturgeograf som visat att vi bygger utifrån de strukturer som redan finns. Vissa har intresse av att bygga i enlighet med dessa strukturer; det finns ett slags maktutövande inom byggande. Det kan också handla om att två närliggande miljöer isoleras från varandra, exempelvis Tensta och Rinkeby. Barriärer i form av vägar, samt avsaknad av annat än de radiella vägstrukturerna in mot Stockholms city, försvårar rörelse mellan olika miljöer. Detta får konsekvenser för boendes rättigheter. Post, läkarvård och tillgång till service försvinner från dessa områden pga. att de är för små.

Gustafsson framhåller att ”byggnadsordningen” värderar grönområden högt, de gröna kilarna. Detta medför att planeringen sker utifrån ett antagande om en ”separerad region” och därmed ett visst motstånd mot integrering. Nackdel är även avsaknaden av blandade byggnadsformer, man får inte ett organiskt framväxande av bostäder och utvidgning av områden.

Juliette Wareing inflikar att rumslig segregation existerar och att den också sker i Stockholms stad. In- och utförseln stängs av genom att buss och tunnelbana slutar att trafikera kvällstid. Därmed förutsätts tillgång till bil eller taxi.

Korkinnen påpekar att de flesta invånare är övertygade att byggbolagen har makt och ansvar att utforma den fysiska miljön. Kullman frågar sig hur jämställdhet kan uppnås i en konkurrenssituation? Josefsson påpekar att kvinnors upplevda stressbild finns eftersom de måste röra sig mellan olika delar av regionen, där avstånden kan vara stora. Jalal vidhåller att ”... vi borde förbättra tidsanvändningen för alla”.

Enligt Gustafsson måste alla tillåtna och byggbara ytor bebyggas för att uppnå 20 000 nya bostäder under föreliggande mandatperiod. Korkinnen understryker att planerare måste tänka i termer av ABC-områden, för att därigenom minska resursförbrukningen. Om ett par decennier kommer vi att nå en punkt där energi är en dyr vara. För att minska den effekten, måste vi hitta sätt att förminska energiförbrukningen redan nu. Gustafsson påpekar att det i dagsläget finns tolv typer av områden att bygga efter, enligt Stockholms Byggnadsordning. Wareing framhåller att dessa idag ses som ett varumärke, och som en kraft att behålla den gröna staden.

Bostadsmarknaden och boendeplaneringen

Jalal hävdar att de södra områdena i regionen inte har några förmåner. Jalal exemplifierar genom att belysa Kungens Kurva. Familjer med bil lockas dit, men däremot har de som bor närmast, och inte har tillgång till bil, svårt att ta sig dit. ”Så vem bygger vi för, den frågan ligger fortfarande kvar?” Byggarna riktar sig oftast till personer med pengar. Gustafsson påpekar att byggherrarna som lägger in ett förslag självklart är ute efter att göra vinst. Just nu finns inga precisa lagar som reglerar detta. Därför är det pengarnas och storföretagens marknad. När det väl kommer ett förslag från staten, en chans för byggherrarna att få skattebidrag om de kommer upp med en smart lösning, då riktar sig planen till skattebidraget och inte till dem som faktiskt bor i området i första hand. Korkinnen påvisar att attraktivitet

exkluderar. Om det blir attraktivt att bygga enligt en viss plan kommer konkurrens att uppstå och de som vinner bygger slutligen boende för en skara som kan betala, var området än ligger. Wareing talar om trafiksepareringen från 60-talet i exempelvis Tensta. Det är bra ur trafiksäkerhetssynpunkt, men de är avskilda och separerade från varandra, vilket gör det svårt att röra sig fritt. Detta är ett typiskt exempel på ett område som inte är byggt för den organiska framväxten av människor, utan det har enbart satsats på trafikfrågan. Utanför Tensta finns en plats där dess framtida användning länge varit föremål för diskussion. "... bygg en marknad eller bazar där, och låt människorna från Tensta importera valfria varor, från egna kontakter; detta kommer att locka folk från andra delar av staden också." Gustafsson påpekar att det ska byggas ett ICA på den platsen. Det fanns förslag från olika matkedjor men ICA erhöll kontraktet. En släktkoppling förelåg mellan de som skulle driva den nya ICA-butiken och Föreningssparbanken som var en avgörande part i beslutsprocessen. En grupp ICA-handlare gick då i tåten och lämnade in ett liknande förslag, vilket ledde till att kontraktet tilldelades dem. Wareing hävdar fortfarande att en bazar är ett bra sätt att stimulera ett område och att locka dit folk. Människor i dag är ute och reser och gillar att handla mat och kryddor från andra kulturer.

Korkinnen framhåller att Plan- och bygglagen tilldelar kommunerna mer ansvar än motsvarande resurser. När boendes trygghet komemr på tal, finns det generellt två bilder. Dels, "mikroplatser" dit boende beger sig i närområdet, dels, "gated communities". Vad gäller den förra, handlar det inte om kaféet eller pressbyrån, utan snarare postkontoret, kemtvätten, och andra platser som skapar köer - ansamlingar av människor i närområdet. När det gäller den senare konstaterar Korkinnen att rutnätsstaden, som nu är i fokus, ger upphov till trygghet associerad till "gated communities". Är det verkligen befogat och vill vi anamma en utveckling åt det här hållet? Josefsson påpekar: "... att kunna finnas i det offentliga rummet är viktigt". Korkinnen poängterar att staten bör visa var de står, om den polycentriska staden är att eftersträva. Även om Kista, Tensta och Kungens Kurva skulle passa in i en polycentrisk stadsbild, är det inte med den förtexten de har uppkommit. Det är en slags halvgömd marknad som styr. Detta gör fortfarande att servicen inte hamnar nära de boende utan inne i stan.

Lokala krafter

Jalal betonar att Botkyrka har ett slags underperspektiv, man ställer sig ständigt frågan: "Hur ska vi kunna aktivera människorna i områden som Botkyrka? Det är enkelt. Det är lättare än man tror att ge dem medel till att förändra sin situation. Men då måste de få resurser till att förändra sitt närområde, eller makt till att göra det." Det handlar exempelvis om att kunna äga sin egen bostad. Det är många som kommer från städer där vanan finns att äga sin egen bostad. Detta ger också kraft i ett längre perspektiv genom att du har en fast plats och en investering. Du har en av de förmåner som individer i ett samhälle behöver för att kunna interagera med varandra. Här finns många som är beredda att ta eget ansvar om de bara blev givna tillfälle. Nu har Botkyrka anordnat "Hoodsfred". Detta är något som Botkyrka själva har ordnat. Cirkus Cirkör och andra kulturevenemang sker under den här festivalen. Det handlar om att ändra attityder som finns i samhället och få människor att förstå själva att det inte är farligt att åka dit.

Wareing framhåller att närliggande områdena dräneras, när nya ytor för bostadsändamål bebyggs. Utbyggnadsmöjligheter finns nära terminalområden och effekten blir att arbetsplatser som redan finns där flyttas. Korkinnen invänder och framhåller att det inte är många arbetsplatser som blir lidande för att man bygger på slakthusområden.

Wareing påpekar att "...inflyttare konkurrerar med segregerade. Man omvandlar hyresrätter till bostadsrätter." **Sara Nordenskjöld** påpekar att det inte är något som automatiskt skulle stänga ute de som kallas segregerade. "Jag tror man skulle finna många - som sagt - som är beredda att äga sin egen bostad. Man måste se till vad som finns."

Visioner

Kullman tror att vi måste se till de strukturer som finns. Vill vi definiera de gränser och fördomar som finns och bygga ut dem, eller ska vi bygga för de strukturer som vi vill ha? "Jag tror att det är mer fruktsamt att göra det senare för att minska diskrimineringen."

Ragnvi Josefsson argumenterar för vikten av att det finns en översikt, en gemensam tanke – för att därigenom eliminera det slumpmässiga. "Vi borde tänka i ABC-strukturer, fast en förnyad version. Områden som Djursholm och Rinkeby saknar arbetsplatser." Vi måste starkt definiera vem som har och skapar visionen, och hur den ser ut? Wareing menar att vi kan bygga utifrån de kärnor som redan finns. Josefsson anser att det kan bli ett ökat resande om man bygger för splittrat, så som i ABC-områdenas anda, eller om det byggs på för splittrade ytor. Korkinnen menar att ABC-staden är en konsekvens av den energipolitik som behöver föras.

Identifierade käpphästar

Gustafsson påpekar att vi måste komma vidare från dagens situation. Respekten för de gröna kilarna är för stor. Wareing menar att vi bör bygga utifrån de kärnor som redan finns.

Josefsson framhåller att bilberoende miljöer är kvinnofällor, det är viktigt att kunna röra sig i det offentliga rummet, exempelvis på "mikroplatser" och torg. Vi måste bygga boende som ger tillgång till samhället. Jalal vill verka för att förändra attityder mot områden. Det bör satsas mer på kollektiviteten, vilket skulle kunna gynna unga, studenter och inflyttade med dålig ekonomi - och som ser positivt på sociala kontakter. Det gäller att se möjligheten istället för att fokusera på problemen när hjälp till ett område ordinerar. Mångfald vad gäller boendeformer är eftersträfvansvärt, även för höginkomsttagare. Makt och resurser måste ges till de boende.

Korkinnen poängterar att man måste kunna leva ett vardagsliv i sitt bostadsområde. Det handlar om samhällsplanering, där staten måste återinträda. Det är även av vikt att diskriminering motverkas där rättigheterna i sin ort måste fungera. "Tänk utifrån ett vardagsmässigt användande av området."

Anna Silver vidhåller att det måste bli lättare för unga och nyinflyttade att få bostäder. Kullman varnar för att börja i fel ände, planera inte utifrån befintliga strukturer. Vi måste hitta en stadsstruktur som även svarar för jämställdheten. Vi får tänka oss det gröna folkhemmet.

Slutdiskussion

Under slutdiskussionen presenterar respektive grupp sina slutsatser, i form av en diskussion med övriga grupper.

Grupp 1

Gruppmedlemmarna framför frågan - hurvida en mer flerkärnig struktur gör att folk pendlar mer eller mindre. Diskussionen koncentreras kring att service, såsom förskola, bank och butiker, bör finnas i kommunikationsknutpunkterna. Kommungränser utgör i många fall ett problem och hinder för människor i deras vardagsliv och därför borde arbetet ske mer kommunöverskridande då alla inte bor och jobbar i samma kommun.

Grupp 1 talar också om detaljhandeln kontra externhandeln. Även i detta sammanhang är frågan om kommungränserna aktuella. Det borde finnas ett regionalt helhetsgrepp kring exploateringar, exempelvis kan byggande av fler storköpsområden i närheten av varandra istället resultera i att etableringar konkurrerar ut varandra. Marknadskrafterna styr för mycket idag. Gruppen tar också upp problemet med att det ofta pumpas in mycket pengar i ett nytt centrum, som vanligtvis går med vinst till en början för att sedan tappa marknadsandelar, så att nya investeringar blir nödvändiga för att få lönsamhet. Nytt kapital behövs hela tiden. Många anser att konkurrensen alltid ska få sköta sig själv, men gruppen hävdar att det är viktigt att någon tar ett övergripande ansvar för att handel och kommunikationer ska fungera.

I samband med diskussionen om den ökade etableringen av externa handelscentra, uppmärksammar grupp 1 problemen med att alla inte har bil. Det kollektiva alternativet borde finnas i högre utsträckning. Att helt ta bort storköpen är inte ett bra alternativ då de pressar priserna, men om de blir för många riskerar närhandeln att dö ut. En paradox är också att man för att kunna ta del av det billiga utbudet i många fall behöver bil, vilket i Stockholm är en förmån som de med minst pengar oftast inte får del av. Grupp 1 saknar ett positivt initiativ med utgångspunkt i jämställdhet och mångfald då det gäller dessa frågor. Man vill också lyfta fram att de billiga varorna i den utlokaliserade handeln kan bli dyra ur andra perspektiv: det kostar i tid och blir tungt för miljön och vägarna. Någon anser att nya köpcentra ofta växer upp enbart för att man vill använda mark som står tom. Politikerna låtsas som om sådana här saker "bara blir" och gruppen efterlyser ett tydligt ansvarscentrum.

I samband med diskussionen om stora köpcentra ställer någon frågan: var kommer önskningarna ifrån? Det är viktigt att komma ihåg att det är vårt beteende som lockar fram situationen. Vi vill ha allt!

Gruppen frågar sig om det verkligen finns någon valfrihet för människor kring boendesituationen, och påpekar att alla påverkas av medvetna och omedvetna begränsningar. Några vill varna för att man tvingar fram deltidsarbete (framför allt för kvinnor) genom att det tar alltför lång tid att transportera sig till och från nödvändig service. Alla håller inte med utan anser att det mesta faktiskt byggs nära bostäderna.

Gruppen ser det som ett mål att uppnå mångfald i alla områden, men anser att det i verkligheten byggs "lika vid lika", vilket gör områdena homogena och segregerade. Ett annat mål är att alla behov ska tillgodoses lokalt. En kommentar till gruppen är att en annan aspekt av utflyttning av service och handel är ökad otrygghet på gator och torg där människor rör sig. Uppmärksamheten riktas också mot det faktum att många som arbetar inom exempelvis vården är tvungna att ta sig hem med kollektivtrafiken på kvällar och nätter, och när den lokala servicen minskar i ett område ökar otryggheten. En kommentar är att lokal service är viktig för folkhälsan, tryggheten och mycket annat.

Gruppen frågar sig hur BoJämt kan bidra till att en folkbildningskampanj som ökar medvetenheten om energieffektivitet skapas? Vilken roll har Mona Sahlins samhällsbyggnadskontor i frågan? Någon vill återuppliva frågan om "folkhemmet" och efterlyser ett "grönt folkhem".

Grupp 2

Gruppen redovisar sina diskussioner gällande definitioner av bland annat boendeplanering, boendemiljö med mera. Ett helhetsperspektiv är viktigt i dessa frågor.

Gruppen uppmärksammar att det finns statistiska problem i relation till stadsdelarnas indelning. Rika och fattiga områden slår ut varandra i statistiken och det blir svårt att lyfta fram problem. Kommungränserna kan också utgöra ett hinder, då dessa inte alltid motsvaras

av de upplevda gränserna i vardagen. Man vill underlätta för möjligheter att arbeta över kommungränserna.

Gruppens diskussion om infrastruktur gällde bland annat distribution av varor, och man föreslår en slags "kvarternod" som kan fungera som central för leverans av varor som är besvärliga för de boende att själva ta hem, speciellt då tillgång till bil saknas.

Vad innebär jämställdhet? Gruppen anser att lika möjligheter för alla är en viktig grund. Att se att man kan lösa både kortsiktiga och långsiktiga behov i samma projekt är en bra utgångspunkt. Man vill också integrera olika politikområden i frågor om jämställdhet och mångfald, så att det blir ett helhetsperspektiv. Sociala kontrakt lanseras som ett styrmedel för kommunerna att lyfta in dessa frågor i byggprojekten. Ett problem som gruppen stött på när man diskuterat frågorna är att det är lätt att säga "man" borde, och så vidare, utan att fråga sig vem denna "man" är. En frågeställning i sammanhanget är: Vilka incitament krävs för att alla parter inblandade i boendefrågor ska komma in på rätt spår?

En kommentar blev att den politiska nivån måste uppmärksammas och framträda tydligare. Gruppen vill också att ett underifrånperspektiv oftare tillämpas - då det är viktigt att allas åsikter tas tillvara, och att man faktiskt lyssnar till de boendes tankar kring hur de vill ha det. Att sprida billiga och dyra bostäder är det viktigaste medlet i att motverka bostadssegregationen.

Grupp 2 framförde två konkreta förslag: "Använd bergsmassor som blir över vid tunnelbyggande till att fylla upp vattnet och skapa nya öar för byggande, samt, utnyttja vattnet och båttrafiken i mycket högre grad till gemensamma kommunikationer."

Gruppen uppmärksammar även problem inom bostadsförmedlingens arbetssätt som leder till "bostadsapartheid". Grupp 2 informerade också övriga om bostadsställningen i Tensta i slutet av sommaren.

Grupp 3

Gruppen lyfter fram några "käpphästar" tillika möjligheter i relation till jämställdhet, mångfald och boendepanering:

- Att se realistiskt på ekonomiska förutsättningar.
- Att ge möjlighet till ny "flashig" arkitektur för att göra avtryck av vår tid och lyfta områden som anses attraktiva idag.
- Att inte ha för stor respekt för gröna kilar.
- Att bygga tätt.
- Att underlätta för ungdomar att ta sig in på bostadsmarknaden, eftersom det finns ett gap mellan yngres och äldres förutsättningar.
- Minska resbehovet och bilberoendet.
- Att bygga i och utöka de kärnor som finns i hela regionen.

Gruppens diskussioner kretsade kring idén om ABC-staden där allt bör finnas i närområdet. Tanken är god, även om det inte har fungerat i den form det byggdes tidigare.

Gruppen tror att man i framtiden kanske kommer att få ett omvänt resmönster där vi bor i innerstan och reser utåt för att jobba istället för tvärtom. Här frågar de sig om detta är bra eller dåligt ur ett jämställdhetsperspektiv. De påminner om att energin i framtiden kommer att vara så dyr att resandet måste begränsas, oavsett vilka nya lösningar som kommer fram.

Gruppen hade svårt att koppla in jämställdhetsproblematiken i diskussionen, men gruppen kan enas kring att en stadsstruktur som svarar mot jämställdhet löser flera problem i dagens

boendesituation. Om man finns till i ett sammanhang och inte blir isolerad ökar jämställdheten.

Vidare diskuterades att vi inte borde planera efter befintliga förutsättningar utan efter hur vi faktiskt vill ha det. I frågan om visioner återkommer idén om ABC-staden där människor kan bo och verka på samma plats. Boplatser ska ses som vardagsplatser, ur ett helhetsperspektiv. Gruppen vill se staten och länsstyrelsen få ökad makt i boendepolitiken och att kommunens makt minskar. De efterlyser en analys om likheter och olikheter på många nivåer: kön, geografi, ekonomi och så vidare.

En kommentar till gruppen gällde behovet av helhetssyn i fråga om bostadsbyggandet. En kommun kan bygga nytt, medan grannkommunen river. Vidare ställdes frågan: går vi i en fälla om vi tror att vi kan vara bofasta länge, eller bo på en plats hela livet? Hur länge kan man räkna med att bo på samma plats? En annan frågeställning gällde hur kommunerna kan samarbeta för att ge budget åt boende att lösa sina egna problem? Detta för att se till alla boendes behov. Dessutom underströk man att vi alla har någorlunda samma behov oavsett bakgrund, samt att vi borde se möjligheter i stället för bara problem.

Christian Dymén avrundar workshopen med att beskriva projektets framtid och berättar att man ska lyfta frågor och diskutera i två workshops till, men efter november är det dags för handling.